

Marek Antoni Nowicki

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA – PRZEGLĄD ORZECZNICTWA (kwiecień–czerwiec 2017 r.)

PRAWO DO ŻYCIA (ART. 2)

Jako ciało mające za zadanie nadzór nad zobowiązaniami w dziedzinie praw człowieka wynikającymi z Konwencji Trybunał musi rozdzielić wybory polityczne dokonywane w walce z terroryzmem – które pozostają z natury poza takim nadzorem – oraz inne, bardziej praktyczne aspekty działań władz bezpośrednio wpływające na chronione prawa. Kryterium absolutnej konieczności sformułowane w art. 2 musi być stosowane z zachowaniem kontroli w stopniu zależnym od tego, czy i w jakim zakresie władze kontrolowały konkretną sytuację, oraz innych istotnych ograniczeń nieodłącznych od procesu podejmowania decyzji operacyjnych w tej wrażliwej sferze.

*Wyrok Tagayeva i inni v. Rosja, 13.4.2017 r.,
Izba (Sekcja I), skargi nr 26562/07 i inne, § 481.*

W reakcji na bezprawne i niebezpieczne akty w bardzo zmiennych okolicznościach właściwe służby, takie jak policja, muszą posiadać pewną swobodę decyzji operacyjnych. Decyzje takie są prawie zawsze skomplikowane, a policja – mająca dostęp do informacji i tajnych materiałów publicznie niedostępnych – jest zwykle najlepiej przygotowana do ich podejmowania. Dotyczy to zwłaszcza działalności antyterror-

stycznej, w związku z którą władze stają często wobec zorganizowanych i wysoce utajnionych struktur, których członkowie są gotowi wyrządzić maksymalne szkody osobom cywilnym, nawet kosztem własnego życia. W obliczu pilnej potrzeby odwrócenia poważnych zagrożeń jest kwestią wyboru taktycznego, czy dla zapewnienia bezpieczeństwa władze wybiorą podejście bierne, czy interwencję bardziej aktywną. Środki takie powinny jednak – w granicach rozsądku – prowadzić do zapobieżenia lub zminimalizowania rozpoznanego ryzyka.

*Wyrok Tagayeva i inni v. Rosja, 13.4.2017 r.,
Izba (Sekcja I), skargi nr 26562/07 i inne, § 492.*

Ograniczenia, jakie muszą istnieć w społeczeństwie demokratycznym rządzonym przez prawo, nie pozwalają na działanie systemu ochrony przed terroryzmem w sposób gwarantujący bezkarność funkcjonariuszy. W granicach obowiązków nałożonych przez Konwencję należy stworzyć możliwość zapewnienia odpowiedzialności służb antyterrorystycznych i ogólnego bezpieczeństwa bez narażania na szwank uprawnionej potrzeby zwalczania terroryzmu i zachowania dyskrecji koniecznej w tej sferze.

*Wyrok Tagayeva i inni v. Rosja, 13.4.2017 r.,
Izba (Sekcja I), skargi nr 26562/07 i inne, § 497.*

Podobnie jak w przypadku każdej operacji sił bezpieczeństwa, która doprowadziła do ofiar, zasadnicze znaczenie ma ścisła odpowiedzialność funkcjonariuszy państwa za użycie śmiertelnej siły. Śledztwo musi umożliwić szczegółową, obiektywną i bezstronną analizę wszystkich istotnych aspektów sprawy. Ważne więc są wszelkie wysiłki zmierzające do stworzenia jasnych i jednoznacznych regulacji dotyczących użycia broni przez funkcjonariuszy państwa. Przy ich braku wszelkie wnioski co do odpowiedzialności karnej nie mogą mieć żadnej obiektywnej podstawy i rodzą ryzyko arbitralności.

Wyrok Tagayeva i inni v. Rosja, 13.4.2017 r., Izba (Sekcja I), skargi nr 26562/07 i inne, § 525.

Wolność stowarzyszania się ma aspekty cywilne i polityczne. W przypadku kwestii na tle członkostwa partii politycznej, a więc aspektu politycznego tej wolności, art. 6 ust. 1 Konwencji nie ma zastosowania. Inaczej jest w związku z członkostwem stowarzyszenia o charakterze prywatnoprawnym, a więc aspektem cywilnym tej wolności.

Wyrok Lovrić v. Chorwacja, 4.4.2017 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 38458/15, § 55.

Autonomia organizacyjna stowarzyszeń nie jest absolutna, co oznacza, że nie można całkowicie wykluczyć ingerencji państwa w sprawy wewnętrzne stowarzyszeń. W przypadku usuwania członka stowarzyszenie musi stosować pewne minimalne standardy. W takich przypadkach jednak kontrola sądowa może być nawet znacznie ograniczona, aby w ten sposób uszanować autonomię organizacyjną stowarzyszeń.

Wyrok Lovrić v. Chorwacja, 4.4.2017 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 38458/15, § 72–73.

W systemie prawnym, w którym pomoc prawna w areszcie policyjnym jest przyznawana na wyraźne żądanie podejrzanego, istotne jest szybkie poinformowanie go o takiej możliwości. Ma to szczególne znaczenie w przypadku podejrzanego o poważne przestępstwa,

któremu grozi surowa kara. Otrzymanie takiej informacji przez podejrzanego jest jedną z gwarancji umożliwiających korzystanie z prawa do obrony i pozwalających władzom zapewnić w szczególności, aby każda rezygnacja przez podejrzanego z prawa do pomocy prawnej była dobrowolna, świadoma i przemyślana. W razie zagrożenia najsurowszymi karami społeczeństwo demokratyczne musi zapewnić poszanowanie prawa do rzetelnego procesu sądowego w najwyższym możliwym stopniu.

Wyrok Simeonovi v. Bułgaria, 12.5.2017 r., Wielka Izba, skarga nr 21980/04, § 126, 128.

Artykułu 2 Konwencji nie można interpretować jako wymagającego szczególnego sposobu regulacji dostępu do nieautoryzowanych produktów medycznych dla osób śmiertelnie chorych.

Decyzja (o odrzuceniu skargi) Gard i inni v. Wielka Brytania, 27.6.2017 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 39793/17, § 78.

W sferze odnoszącej się do zakończenia życia, podobnie jak jego początku, państwa muszą posiadać pewną swobodę oceny, nieograniczającą się do warunków zezwolenia na przerwanie terapii sztucznie podtrzymującej życie i szczegółowych rozwiązań w tym zakresie, ale również środków zachowania równowagi między ochroną prawa do życia i prawa do poszanowania życia prywatnego pacjentów oraz ich integralności osobistej. Swoboda ta nie jest jednak nieograniczona i Trybunał zastrzega sobie możliwość kontroli, czy w tej sferze państwo spełniło swoje obowiązki na podstawie art. 2.

Decyzja (o odrzuceniu skargi) Gard i inni v. Wielka Brytania, 27.6.2017 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 39793/17, § 84.

W razie konfliktu między pragnieniem rodziców zastosowania wobec dziecka określonej terapii i opinią leczących je lekarzy szpital powinien go przedstawić do rozstrzygnięcia sądowi.

Decyzja (o odrzuceniu skargi) Gard i inni v. Wielka Brytania, 27.6.2017 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 39793/17, § 106.

PRAWO DO RZETELNEGO PROCESU SĄDOWEGO (ART. 6)

Rozważenie interesów obrony i argumentów na rzecz zachowania anonimowości świadków rodzi szczególne problemy, gdy należą oni do sił policyjnych państwa. Interesy tych drugich – podobnie jak interesy ich rodzin – zasługują również na ochronę na podstawie Konwencji. Ich sytuacja jest jednak w pewnym zakresie różna od sytuacji świadka zainteresowanego lub ofiary. Mają bowiem ogólny obowiązek posłuszeństwa wobec władzy wykonawczej państwa i zwykle są powiązani z prokuraturą. Z tych właśnie względów można korzystać z ich pomocy tylko wyjątkowo. Pod warunkiem poszanowania prawa do obrony uprawnione może być dążenie policji do zachowania anonimowości agenta zaangażowanego w działania tajne, aby w ten sposób nie tylko zapewnić ochronę jemu i jego rodzinie, ale również uniknąć utraty możliwości posłużenia się nim w przyszłych operacjach.

Wyrok Van Wesenbeeck v. Belgia, 23.5.2017 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 67496/10, § 100.

PRAWO DO POSZANOWANIA ŻYCIA PRYWATNEGO I RODZINNEGO (ART. 8)

Obowiązek sądu oceny opinii biegłych z zakresu medycyny w sprawach zarzuconych zaniedbań medycznych nie może sięgać tak daleko, aby nakładał na państwo mające wykonać swoje obowiązki pozytywne wynikające z art. 8 obciążenia niepotrzebne lub nieproporcjonalne. Dogłębność oceny przez sądy powinna zależeć od konkretnych okoliczności, z uwzględnieniem natury kwestii medycznej wchodzącej w grę, stopnia jej skomplikowania, a zwłaszcza tego, czy wnioskujący – zarzucając służbie zdrowia błąd – potrafił sformułować zarzuty konkretnych i specyficznych zaniedbań wymagające odpowiedzi przez tego rodzaju biegłych.

Wyrok Erdinç Kurt i inni v. Turcja, 6.6.2017 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 50772/11, § 63.

Niedopuszczalne jest odebranie dziecka rodzicom i umieszczenie go pod opieką publiczną wyłącznie ze względu na niezadowalające warunki życiowe lub sytuację materialną rodziców.

Wyrok Barnea i Caldararu v. Włochy, 22.6.2017 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 37931/15, § 73.

WOLNOŚĆ WYPOWIEDZI (ART. 10)

Trybunał ustawicznie odmawia zgody na politykę i decyzje oznaczające predysponowane uprzedzenie większości heteroseksualnej do mniejszości homoseksualnej. Takie negatywne postawy, odwoływanie się do tradycji lub ogólnie przyjętych postaw istniejących w danym kraju nie mogą jako takie być uznawane przez Trybunał za wystarczające uzasadnienie różnicowanego traktowania w związku z orientacją seksualną, podobnie jak negatywne postawy wobec osób innej rasy, pochodzenia lub koloru skóry.

Wyrok Bayev i inni v. Rosja, 20.6.2017 r., Izba (Sekcja III), skargi 67667/09, 44092/12 i 56717/12, § 68.

Przy ocenie przez Trybunał nastroje społeczne mogą odgrywać ważną rolę w przypadku powoływania się na względy moralności. Istnieje jednak istotna różnica między ustępowaniem przed nastrojami społecznymi na rzecz rozszerzenia zakresu gwarancji Konwencji i sytuacją, w której władze powołują się na nie, aby zawęzić granice ochrony materialnej. Byłoby niezgodne z wartościami Konwencji, gdyby korzystanie z praw na jej podstawie przez grupę mniejszości było uwarunkowane akceptacją przez większość. Prawa grupy mniejszości do wolności religii, wypowiedzi i zgromadzania się stałyby się wtedy wyłącznie teoretyczne, a nie praktyczne i skuteczne, jak tego wymaga Konwencja.

Wyrok Bayev i inni v. Rosja, 20.6.2017 r., Izba (Sekcja III), skargi 67667/09, 44092/12 i 56717/12, § 70.

Nie można twierdzić, że ograniczenie wolności wypowiedzi w kwestiach dotyczących mniejszości seksualnych może prowadzić do zmniejszenia ryzyka dla zdrowia. Przeciwnie, rozpowszechnianie wiedzy o tożsamości seksualnej i płciowej i podnoszenie świadomości wszelkiego związanego z nią ryzyka oraz metod ochrony przed nim, prezentowane obiektywnie i naukowo, stanowi ważny element kampanii zapobiegania chorobom i polityki ogólnej zdrowia publicznego.

Wyrok Bayev i inni v. Rosja, 20.6.2017 r., Izba (Sekcja III), skargi 67667/09, 44092/12 i 56717/12, § 72.

Nie można uznać, że prawo zakazujące promowania homoseksualizmu lub nietradycyjnych relacji seksualnych wśród nieletnich może pomóc w osiągnięciu pożądanego celu demograficznego albo że brak takiego prawa ma na niego wpływ negatywny. Wzrost liczby ludności zależy od wielu warunków. Rozwój gospodarczy, prawa w sferze zabezpieczeń społecznych i dostępność opieki nad dziećmi są najbardziej oczywistymi czynnikami spośród tych, na które państwo ma wpływ. Zakaz informowania na temat związków tej samej płci nie jest metodą, w drodze której można odwrócić negatywny trend demograficzny. Równocześnie aprobata społeczna dla par heteroseksualnych nie zależy od zamiaru lub zdolności do posiadania przez nie dzieci. Argument nie może więc usprawiedliwiać ograniczenia wolności wypowiedzi na temat związków osób tej samej płci.

Wyrok Bayev i inni v. Rosja, 20.6.2017 r., Izba (Sekcja III), skargi 67667/09, 44092/12 i 56717/12, § 73.

Nawet gdyby obowiązek władz poszanowania przekonań religijnych lub filozoficznych rodziców można było interpretować jako wymagający podejmowania środków wykraczających poza programy nauczania w instytucjach edukacyjnych, nierealistyczne byłoby oczekiwanie, że zawsze poglądy religijne lub filozoficzne rodziców będą mia-

ły automatycznie pierwszeństwo, zwłaszcza poza szkołą.

Wyrok Bayev i inni v. Rosja, 20.6.2017 r., Izba (Sekcja III), skargi 67667/09, 44092/12 i 56717/12, § 81.

W kwestiach wrażliwych i takich, jak dyskusja publiczna o edukacji seksualnej, w której opinie rodziców, polityki edukacyjne oraz prawa innych osób do wolności wypowiedzi muszą być wzajemnie ważne, władze nie mają wyboru, muszą bowiem odwołać się do kryteriów obiektywności, pluralizmu, ścisłości naukowej i wreszcie użyteczności konkretnego typu informacji dla młodzieży.

Wyrok Bayev i inni v. Rosja, 20.6.2017 r., Izba (Sekcja III), skargi 67667/09, 44092/12 i 56717/12, § 82.

Rola organizacji pozarządowej informującej o rzekomej nieprawidłowości lub niezgodności z prawem działań funkcjonariuszy publicznych jest nie mniej ważna niż rola osoby fizycznej informującej o takich zdarzeniach, nawet gdy nie wynika z bezpośredniego osobistego doświadczenia. Gdy organizacja taka zwraca uwagę na kwestie publicznej troski, może być uznana za społeczny „obserwatora” o znaczeniu podobnym do prasy, wymagającego również podobnej ochrony na podstawie Konwencji. Społeczeństwo obywatelskie wnosi bowiem ważny wkład w dyskusję o sprawach publicznych.

Wyrok Medžlis Islamske Zajednice Brčko i inni v. Bośnia i Hercegowina, 27.6.2017 r., Wielka Izba, skarga nr 17224/11, § 86.

W sposób porównywalny z prasą organizacja pozarządowa pełniąca rolę publicznego obserwatora posiada większe możliwości informowania o nieprawidłowościach w działaniach funkcjonariuszy publicznych i często dysponuje lepszymi instrumentami weryfikacji i potwierdzenia prawdziwości zarzutów niż osoba fizyczna informująca o swoich osobistych obserwacjach.

Wyrok Medžlis Islamske Zajednice Brčko i inni v. Bośnia i Hercegowina, 27.6.2017 r., Wielka Izba, skarga nr 17224/11, § 87.

Podobnie jak w przypadku gazet, organizacja musi weryfikować prawdziwość zarzutów, również takich, które zostały przekazane władzom państwa w drodze niepublicznej korespondencji. Fakt, że zostały przekazane władzom w ten sposób, chociaż ważny, nie daje nieograniczonej swobody przekazywania w ten sposób niezweryfikowanych oskarżeń. Obowiązek władz ich późniejszego sprawdzenia nie może zastąpić zwykłego obowiązku organizacji zweryfikowania oświadczeń o faktach zniesławiających, nawet w przypadku funkcjonariuszy publicznych. Postrzeganie organizacji i jej działania jako przedstawicieli interesów znacznych grup społecznych wzmacnia obowiązek weryfikacji prawdziwości informacji przed przekazaniem ich władzom.

Wyrok Medžlis Islamske Zajednice Brčko i inni v. Bośnia i Hercegowina, 27.6.2017 r., Wielka Izba, skarga nr 17224/11, § 109.

Artykuł 8 Konwencji zapewnia każdemu prawo do informacyjnego samookreślenia, pozwalając jednostkom na powoływanie się na prawo do prywatności w przypadku danych, które – chociaż neutralne – są zbierane, przetwarzane i rozpowszechniane zbiorowo i w formie lub w sposób oznaczający, że mogą wchodzić w grę ich prawa na tle tego artykułu.

Wyrok Satakunnan Markkinaporssi Oy i Satamedia Oy v. Finlandia, 27.6.2017 r., Wielka Izba, skarga nr 931/13, § 137.

Przy ustalaniu, czy publikacja ujawniająca elementy życia prywatnego dotyczy także kwestii interesu publicznego, Trybunał bierze pod uwagę jej znaczenie dla społeczeństwa i naturę ujawnionych informacji.

Wyrok Satakunnan Markkinaporssi Oy i Satamedia Oy v. Finlandia, 27.6.2017 r., Wielka Izba, skarga nr 931/13, § 168.

Sposób przedstawienia określonego tematu należy do wolności dziennikarskiej. Trybunał ani sądy krajowe nie mogą zastępować włas-

nyimi poglądów prasy w tej materii. Artykuł 10 Konwencji pozostawia również dziennikarzom decyzję, jakie szczegóły powinny być publikowane w celu zapewnienia wiarygodności artykułu. Poza tym dziennikarze korzystają z wolności wyboru z napływających do nich wiadomości tych, którymi się zajmą i w jaki sposób. Swoboda ta nie jest jednak wolna od odpowiedzialności. Wybory w tym zakresie muszą być oparte na regułach etyki zawodowej i kodeksów zachowania.

Wyrok Satakunnan Markkinaporssi Oy i Satamedia Oy v. Finlandia, 27.6.2017 r., Wielka Izba, skarga nr 931/13, § 186.

Wcześniejsza publiczna dostępność inkryminowanych informacji należy do elementów oceny, czy zarzucone ograniczenie wolności słowa było konieczne dla celów art. 10 ust. 2. W pewnych przypadkach może rozstrzygać o uznaniu przez Trybunał naruszenia gwarancji art. 10. W innych sprawach, zwłaszcza odnoszących się do wolności prasy informowania o publicznym postępowaniu sądowym, Trybunał stwierdził jednak, że fakt, iż informacja znalazła się już wcześniej w przestrzeni publicznej, musi ustąpić przed potrzebą ochrony prawa do poszanowania życia prywatnego na podstawie art. 8 Konwencji.

Wyrok Satakunnan Markkinaporssi Oy i Satamedia Oy v. Finlandia, 27.6.2017 r., Wielka Izba, skarga nr 931/13, § 187.

PRAWO DO WOLNYCH WYBORÓW (ART. 3 PROTOKOŁU NR 1)

Trybunał nie musi oceniać, czy każda konkretna zarzucona nieprawidłowość naruszała krajowe prawo wyborcze. Nie może również sam ustalać, czy doszło do wszystkich albo niektórych z zarzuconych nieprawidłowości, a jeśli tak, czy mogły stanowić zamach na swobodne wyrażanie opinii ludności. Ze względu na subsydiarny charakter swojej roli Trybunał musi unikać przyjmowania na siebie funkcji

sądu pierwszej instancji zajmującego się faktami, jeśli w konkretnym przypadku nie jest to nieuniknione. Jego zadanie polega natomiast na ustaleniu – w kategoriach bardziej ogólnych – czy państwo spełniło obowiązek przeprowa-

dzenia wyborów w warunkach swobodnych i uczciwych i zapewnienia skutecznej realizacji indywidualnych praw wyborczych.

Wyrok Davydov i inni v. Rosja, 30.5.2017 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 75947/11, § 276.